

zana aktualizacija pojedinih prošnji). Jezik je brižljivo pravilan, ali više znanstveno suh nego divulgativno zanosan (što bi više odgovaralo naravi serije *Metanoja*). Tek se potkralo nekoliko posvojnih pridjeva s dugim završetkom (Matejevom mj. Matejevu, str. 14, 71; Jahvinom mj. Jahvinu, str. 50) i nekoliko nepotrebnih posuđenica (riječ... *sačinjena*, str. 65). Oprema je knjige ukusna, a posebno treba istaći da nisam naišao ni na jednu tiskarsku pogrešku (nekoliko malih početnih slova mj. velikih vjerojatno nisu tiskarske pogreške).

Ova je knjižica još jedno svjedočanstvo kako u nas o ovakvu predmetu nije lako pisati, jer je veoma teško ocijeniti za koga se zapravo piše i što (tomu tako raznorodnu i neodređenu) čitatelju zapravo treba pružiti: treba li na pameti imati najjednostavnije i najneupućenije općinstvo pa ići putem što veće jednostavnosti, praktične primjene i ugodne privlačivosti ili pak treba računati sa zrelijima pa im lomiti solidnu, stručnije protumačenu hranu. U svakom bi slučaju u nizu *Metanoja* — s obzirom na njegovu narav i svrhu — trebalo možda malo više pripaziti da djelca u njemu budu privlačivija, »zavodljivija« i, nadalje, manje neporna za čitanje. Dobivam dojam da R. neprestano nastoji dizati niveau običnog općinstva, odgajati ga umjesto jednostavno zadovoljavati njegove potrebe. Možda zbog toga aktualizacija evanđeoske poruke nije dovoljno životno konkretizirana, a pisanje je odveć stručnjački suho. Tako Očenaš izlazi odveć molitveni obrazac, kojemu »se ne da ništa dodati a niti išta oduzeti« (str. 87), a premalo uzorak koji bi svaki pojedinac i svaka zajednica morala (barem u duhu) prilagoditi svojim prilikama i mentalitetu, kako su to činili već Mt i Lk i kako nas upozorava nova hermeneutika, koja u riječima Pisma gleda ne samo predmet studija ili vjere — predmet koji bi možda trebalo nepromjenljivo ponavljati — nego, nadalje, poruku što svakom čovjeku svakog vremena nosi — život i potiče ga na osobno opredjeljenje. Bilo bi to više i u skladu sa samim uvođenjem u Očenaš po Mt: »Kad molite, ne izgovarajte isprazne riječi«.

J. FUCAK

Gespräche der Paulus-Gesellschaft, SEXUALITÄT OHNE TABU UND CHRISTLICHE MORAL, izd. Kaiser, München, 1970, 192 str.

To su dokumenti jednog interdisciplinarnog dijaloga, održanog pred tri godine u Münsteru, o odnosu spolnosti i kršćanske moralke. Kao referenti su sudjelovali: 1. Jakob David, direktor instituta za pitanja svjetonazora u Zürichu, 2. Hans Giese, direktor instituta za istraživanja na području spolnosti sveučilišta u Hamburgu, 3. Paul Matussek, psihopatolog i psihoterapeut u Max-Planck-Gesellschaft u Münchenu, 4. Joachim Illies, sa Max-Planck instituta za limnologiju u Schlitzu, 5. Franz Böckle, direktor katoličkog moralno-teološkog seminara na sveučilištu u Bonnu, i 6. Wolf-Dieter Marsch, profesor sistematske evanđeličke teologije na sveučilištu u Münsteru. Dijalog je organiziralo društvo Paulus-Gesellschaft. Njegov utemeljitelj i direktor dr Erich Kellner, koji već 18 godina preko tog međunarodnog foruma nastoji oko razideologiziranja nekih tabuiziranih struktura i u Crkvi i u društvu, okupio je na ovaj dijalog stručnjake raznih znanosti koje proučavaju više aspekata čovjekova djelovanja sa područja njemačkog jezika. Liječnici, seksolozi, biolozi, psiholozi, pa i teolozi, reći će Kellner u predgovoru, uvjereni su, da je razvoj morala u ljudskom društvu proces mnogo diferenciraniji negoli se to čini nekim crkvenim predstavnicima koji zastupaju teoriju »čovjekove naravi« (11).

Prvi je referent obradio temu »Christliche Sexualmoral in einer säkularisierten Welt« (zatim diskusija), drugi »Emanzipatorische Sexualerziehung« (pa diskusija), treći »Sexualität als Partnerschaft«, četvrti »Die ganz andere Dimension menschlicher Liebe« (zatim diskusija), peti »Christliche Sexualethik im Umbruch« i šesti »Christliche Moral und Evolution der Sexualität« (pa diskusija). Knjiga se preporučuje već svojom tematikom, no još više znanstvenim autoritetima koji je obrađuju sa sviješću omeđenosti svoje metodologije: svjesni svoje suodgovornosti i u Crkvi i u suvremenom društvu oni se trude unijeti nešto stvarnog svjetla u ovaj problem.

Sigurnost u problematici spolnosti, koja je u kršćanskoj moralci uvijek

zauzimala vidno mjesto, danas je zbog raznih razloga u temeljima uzdrmana. Spolnost više nije ni tabu ni neki rubni problem čovjekovih zanimanja, već pozitivni sastavni dio čovjekovih mogućnosti. Međutim, norme koje su nekoć važile i kao putokaz i kao mjerilo, stavljene su u pitanje.

U suvremenom općem previranju zreo kršćanin imade dužnost razmotriti situaciju i na ovom području, pa onda zauzeti svoj stav, kojim će se moći osloboditi pritiska norme, shvaćene kao njemu izvanjskog bića, u korist čovjekovih mogućnosti. Umjesto izvanjske norme i zakona, dostojanstvo vlastite osobe i dostojanstvo drugih osoba postat će mjerilom ispravnosti toga njegova stava.

Dijalog društva Paulus-Gesellschaft u Münsteru je na jednom konkretnom primjeru pokazao, koja je nužna pretpostavka jedne *vjerodostojne* kršćanske moralke na području spolnosti: ona mora uzeti u obzir činjenice, o kojima joj mogu pružiti informacije oni stručnjaci koji proučavaju razna polja čovjekova djelovanja. Jedino na taj način ona će uspjeti izići iz nepromišljenih okvira nadvremenske moralnosti, te će moći otvoriti put prema onoj slobodi, na koju je kršćanin pozvan da je živi u vremenu.

Jakov Rafael ROMIC

Leszek Kolakowski, DER REVOLUTIONÄRE GEIST, izd. Kohlhammer, Stuttgart, 1972, 100 str.

Poljski marksistički filozof Leszek Kolakowski, koji je od 1970. g. profesor na »All Souls College« u Oxfordu, objavio je prošle godine zbirku od pet eseja: 1. »Der revolutionäre Geist« (7—19), 2. »Die gestrandete Linke« (20—36), 3. »Marxistische Philosophie und nationale Wirklichkeit« (37—56), 4. »Intellektuelle contra Intellekt« (57—80), 5. »Diktatur der Wahrheit: ein quadratischer Kreis« (81—98). Drugi i četvrti bili su već prije objavljeni na engleskom jeziku, treći i peti ovdje su tiskani po prvi put, a prvi je bio prije objavljen u skraćenom obliku. Prvi je zbirci dao usmierenje i ime, te će, barem stoga, biti korisno ukazati na znakoviti sadržaj toga malog teksta. Ovdje želimo staviti »u zagrade« autorovu tvrnju, da revolucionarna nada u potpu-

no otkupljenje imade svoj razlog u potpunoj pokvarenosti svijeta (18), kao i činjenicu da će on sâm na koncu iz temelja posumnjati u ostvarivost te nade (19), a osvrnut ćemo se na analizu revolucionarnog mentaliteta ili duha, koji, ako se uspoređi s nekim povijesno-praktičnim ostvarenjima revolucionarnih pokreta, teži ka samoiščekzavanju zbog sljubivanja s oportunističkom statikom statusa quo (kao npr. kršćanstvo prvih stoljeća, pa kasnije luterizam itd.).

Marksistički pojam revolucije označava čin, kojim se vlast jedne klase silom oduzima i prenosi na drugu klasu koja je oduzima. Revolucionarni duh ili mentalitet prisutan je, međutim, i u drugim pokretima, koji nisu revolucionarni u tako određenom marksističkom smislu. Radi preglednosti, a i zbog iznalaženja zajedničkih struktura u različito motiviranim pokretima u smislu dijaloga, iznijet ćemo ovdje po točkama one oznake revolucionarnog duha, koje su, prema mišljenju Kolakowskoga, zajedničke svim revolucionarnim pokretima, pa tako (ili posebice) kršćanstvu i marksizmu.

1. Revolucionarni je mentalitet označen čvrstom vjerom, da je potpuno otkupljenje, za koje se nadajući bori, *moguće*. 2. Potpuno otkupljenje je u posvemašnjoj stvarnoj suprotnosti s ropski nedostojnim stanjem sadašnjeg povijesnog trenutka. 3. Potpuna suprotnost među tim dvama trenucima, tezom i antitezom, određuje da među njima *nema kontinuiteta*. 4. Potpuno otkupljenje je jedini uistinu ljudski cilj čovječanstva, te se tom cilju sve ostale vrednote imaju podvrći i služiti mu kao sredstva kojim se on ostvaruje. 5. U perspektivi toga jedinog cilja, u sadašnjem trenutku (tetičnom i otuđenjima pokvarenom) može postojati samo jedna vrednota i jedan samo cilj: totalna negacija postojećeg svijeta. 6. Trpjenje i patnja nužni su prateći elementi povijesnog hoda prema Otkupljenju, pa zato one i imaju smisla. 7. Revolucionarci ne vjeruju u čistište, već u križni put, u pakao i u raj, u kraljevstvo totalnog otkupljenja i totalnog zla; oni rezoniraju prema načelu »sve ili ništa« (8).

Ideja potpunog otkupljenja, dakle, ne pojavljuje se tek u novije vrije-